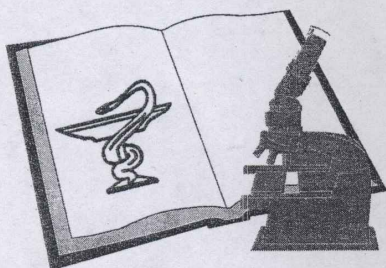

Міністерство охорони здоров'я України
Тернопільська державна медична академія ім. І.Я. Горбачевського

МЕДИЧНА ОСВІТА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

- ◆ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
- ◆ ДОСВІД З ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ
- ◆ ПОВІДОМЛЕННЯ, РЕЦЕНЗІЇ
- ◆ З ІСТОРІЇ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*Ministry of Public Health of Ukraine
Ternopil State Medical Academy by I. Ya. Horbachevsky*

MEDICAL EDUCATION

SCIENTIFIC-PRACTICAL JOURNAL

2/2000

БІБЛІОТЕКА
Тернопільської Державної
медичної академії

“УКРАЇНСЬКА МОВА : ІСТОРІЯ ЗАБОРОН” / ІСТОРИЧНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ /

М.К. Кубасєвський, В.З. Ухач

Тернопільська Державна медична академія ім. І.Я. Горбачєвського

На порозі нового тисячоліття, нівельовані та уніфіковані цивілізацією, люди світу починають гарячково шукати своїх етнічних коренів, витоків своєї культури і духовності. Відходять у небуття донедавна всесильні доктрини, знову стає вартісним те, що вважалось пережитком минулого і як таке зневажалось та переслідувалось тими, хто видавав себе за уособлення прогресу і підганяв інших до “світлого майбутнього”. Переосмислюються або ж втрачають кредит довір’я концепції про історичні і неісторичні, державні і недержавні, передові і відсталі народи.

Відомо, що нація, як і будь-яка інша спільнота людей, не може ні сформуватись, ні існувати без спілкування її членів, без збереження ними історичної пам’яті, надбань духовності, самоусвідомлення, без ідентифікації – відчуття приналежності до цієї спільноти. Безперечно, що універсальним засобом здійснення всього цього є мова. Вона забезпечує єдність, функціонування і розвиток національного організму в просторовому та часовому вимірах. І дійсно, якби не назвати те, що робить українців українцями, – дух народу, національний характер, ментальність нації чи ще як, – зрозуміло, що воно якнайтісніше пов’язане з рідною мовою народу. Зрозуміло й те, що мову нищать не з якоїсь лінгвоксенофобії – ненависті до чужих мов, а щоб носій цієї мови втратив своє “Я” і розчинився в іншому народі.

І дійсно, кінцевою метою лінгвоциду /мововбивство, свідоме, цілеспрямоване винищення певної мови як головної ознаки етносу – народності, нації/ є не геноцид, тобто фізичне винищення певного народу, а етноцид – ліквідація цього народу як окремої культурно-історичної спільноти, винародовлення етносу. Саме лінгвоцид є передумовою масової денационалізації та манкуртизації, без нього неможлива втрата народом історичної пам’яті етнічного імунітету, національної самото-

жності, а без цього, у свою чергу, не може відбутись асиміляція – поглинання одного народу іншим. Стає зрозуміло, чому поневолювачі ніколи не забували про необхідність нищення мови поневолених народів.

Історія народів світу рясніє безліччю прикладів такої політики. Лінгвоцид щодо української мови має довгу історію, сторінки якої рясніють підступом, погордою, нахабством, лицемірством поневолювачів та щедро політичними слізьми і кров’ю українського народу. Пригадаймо ж деякі, чорні, для української мови, дати:

– 1720 рік. Указ російського самодержця Петра I про заборону друкувати в Малоросії будь-які книги, крім церковних, які необхідно “для повного узгодження з великоросійськими з такими ж церковними книгами справляти...”, щоб ніякої різниці і окремого наріччя в них не було”;

– 1753 рік. Указ Катерини II про заборону викладання українською мовою в Києво – Могилянській академії ;

– 1769 рік. Заборона Синоду Російської православної Церкви на друкування та використання українського “Букваря”;

– 1789 рік. Розпорядження Едукаційної комісії Польського сейму про закриття руських (українських) церковних шкіл та усунення з усіх шкіл руської (української) мови;

– 1817 рік. Постанова про викладання в школах Західної України лише польською мовою;

– 1862 рік. Закриття українських недільних шкіл – безоплатних, для навчання дорослих ;

– 1863 рік. Циркуляр міністра внутрішніх справ царської Росії П.Валуєва про заборону видавати підручники, літературу для народного читання та книжки релігійного змісту українською мовою, якої “ не было, нет и быть не может”. Цього ж року заборонено ввіз і поширення в Російській імперії львівської газети “Мета”;

– 1864 рік. Статут про початкову школу: навчання має проводитись лише російською мовою;

– 1876 рік. Указ Олександра II (так званий Емський указ –М.К.- В.У.) про заборону ввозу до імперії будь-яких книжок і брошур “ малоросійським наріччям”, заборону друкування оригінальних творів і перекладів, крім історичних документів та творів художньої літератури, в яких “ не допускати жодних відхилень від загальноновизначеного російського правопису “. Заборонялись також сценічні вистави й читання та друкування текстів до нот українською мовою.

Принагідно зазначимо, що Емський указ, як і чимало інших, був таємним, а отже розголосу широкій громадскості не підлягав.

– 1881 рік. Заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою;

– 1884 рік. Заборона українських театральних вистав у всіх губерніях Малоросії ;

– 1895 рік. Головне управління у справах друку заборонило видавати українською мовою книжки для дитячого читання;

– 1908 рік. Указом Сенату Російської імперії українськомовна культура і освітня діяльність оголошена шкідливою, бо “ може викликати наслідки, що загрожують спокоєві і безпеці “;

– 1914 рік. Заборона в окупованій російською армією Галичині й на Буковині друкування книг, газет і журналів українською мовою, розгром товариства “ Просвіта “, гоніння на українську церкву;

– 1924 рік. Закон Польської республіки про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, школі. Для порівняння : у 1822 –1823 н.р. в Галичині було 2532 українські школи, а в 1829 – 1830 – їх залишилось 749. Чия освіта, того й мова. Про цю стару істину добре знали й керувались нею всі вороги українського народу на всіх розташованих теренах і в усі часи. Саме через освіту йшов головний напрям удару по українській мові. На окупованій Польщею Волині, Поліссі й Холмщині у міжвоєнний час не було жодної української школи. У Галичині відкрити початкову українську школу можна було за умови, що в населеному пункті мешкає мінімум 25 % українців і коли було щонайменше 40 нотаріальнозасвідчених заяв батьків. Щоб відкрити польську школу (при костволі) достатньо було 2 польських сімей на село.

Безупинний похід польських офіційних кіл на знищення всього українського, усунення

української мови з державного життя, плано-мірний наступ на українську початкову, середню, вищу школи змусили національно-патріотичні, державницькі сили, зокрема ОУН, приділити особливу увагу боротьбі на терені школи, розглядаючи її безпосередньою боротьбою за державність: (Ухач В.З. Культурно-освітня діяльність Організації Українських Націоналістів (1929-1944 рр.); Дис. канд. істор. наук. – К.1988. – С.78.) Так, з ініціативи ОУН з 1933 року було розпочато масштабну шкільну акцію в обороні національного шкільництва, рідної мови. (Шкільна акція на ЗУЗ // Український націоналіст. – 1933. – №4. – с.4);

– 1938 рік Постанова Про обов’язкове вивчення російської мови в національних республіках;

– 1939 рік Із встановленням Радянського тоталітарного режиму на західно-українських землях, розпочато втілення в життя політики що передбачала ряд наступних цілей:

1. Розширити мережу шкіл, що передбачало охоплення дітей навчанням за радянськими програмами і підручниками з виразним ідеологічним забарвленням.

2. Отримати масовий загін пропагандистів радянського способу життя, підготувати і перепідготувати вчителів з місцевих жителів.

3. Закласти основи широкого запровадження в майбутньому російської мови, переведення шкіл з польською мовою навчання на українську. Дуже швидко стали реальністю слова однієї вчительки: “Ви, товариші, приглядайтеся пильніше до науки російської мови. Бачите, тепер у вас тут усе ведеться по-українському, але за два-три роки панівною мовою буде російська...” (Ковалюк В.Культурологічні та духовні аспекти “радянзації” Західної України (вересень 1939 – червень 1939 р.) // УІЖ. – 1993. – №2-3. – С.3-4.) Все більшого розмаху набувала формула офіційної радянської політики в духовному житті, партійно-державна монополія на розвиток освіти і культури, “гонитва” за кількісними показниками. Невпинно проходив процес уніфікації, русифікації українських шкіл, а отже й укотре української мови;

– 1958 рік Положення про вивчення другої мови “за бажанням учнів і батьків”. Як бачимо, російську мову на Україні треба було вивчати обов’язково, а українську – за бажанням;

– 60-80-і роки:

– Соціалістична Польща: кількість українських шкіл зменшилась із 152 до 29.

– Соціалістична Чехословаччина: кількість українських шкіл зменшилась із 800 до 20, а з 200 тисяч етнічних українців стали вважати себе українцями лише 40 тисяч.

– Соціалістична Румунія: закрито українські школи і ліцеї, заборонено українську греко-католицьку церкву. З 840 тисяч українців у 1979 році визнали свою етнічну приналежність лише 159 тисяч (Іванишин В., Радкевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич, 1992. – С.22)

– Соціалістичний Радянський Союз: кількість тих, хто вважає українську мову рідною, за ці три десятиліття зменшилась на 10 млн. осіб.

Переломними віхами на шляху заборони української мови стало: прийняття Закону "Про мови в Україні (28 жовтня 1989 р.), Дек-

ларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), Акт прийняття незалежності України (24 серпня 1991р.), підтверджений першого грудневим референдумом 1991 р., де більше як 90 % населення України сказали "Так" незалежній Україні. Стаття 10 нової Конституції України (28 червня 1996 р.) затвердила державною мовою українську.

В сучасних процесах розбудови Української держави, реформування її економіки, вважають, що для кожного її громадянина повинні стати за аксіому ці слова: хочемо мати справжню державу, подбаймо про українську мову: не лише клянимося в любові до рідної мови, не лише плачемо над її долею, а працюймо для неї, вивчаймо, заглиблюймося у її походження й історію, поширюймо, пропагуймо її, бо без української мови не буде української держави.

**“ШПИТАЛЬНА ХІРУРГІЯ”
НАША АДРЕСА В INTERNET:
<http://tdma.ssft.ternopil.ua/journals>**